

Redactare: Cosmin Peța
Tehnoredactare: Mihail Vlad
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Laurențiu Midvichi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GAIU, CLAUDIU

Rewind - Fast forward / Claudiu Gaiu. - Pitești : Paralela 45, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-47-2844-2

821.135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2018

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

CLAUDIU GAIU

REWIND/FAST FORWARD

Editura Paralela 45

Cuprins

<i>Încercări de introducere</i>	5
Fără urmare.....	5
Alexei Grigorievici Stahanov – liber-întreprinzător.....	12
Meditațiile turistice ale bunului terorist	16
Human Resources Global Department.....	24
<i>Prezentul unei iluzii: schița filosofiei liberalismului postsocialist românesc</i>	30
O teologie a ispășirii	33
Accelerare pe calea de mijloc.....	42
Toată lumea, la centru!	54
<i>Pentru Europa (fragment). Pastișe de anticipație</i>	64
I. Shit	64
(II) Love	76
(III) W.C.	88
(IV) Bye, bye.....	100

Încercări de introducere

FĂRĂ URMARE

Abandonul solidarității

Simone Weil, lucrătoare pe o freză semiconcavă la Renault, avea obiceiul să le recite camarazilor de uzină versuri grecești:

ἀργὸς γὰρ οὐδεὶς θεοὺς ἔχων ἀνὰ στόμα
βίον δύναιτ' ἄν ξυλλέγειν ἄνευ πόνου.

„Niciodată leneșul, chiar dacă gura lui e plină de numele zeilor, nu poate să-și câștige traiul fără muncă“.¹

Așa zice plugarul din prima scenă a *Electrei* lui Euripide, lăsându-și princiara consoartă să deretice prin casă, în timp ce el pleacă spre îndeletniciri câmpenești rar pomenite de tragici. Subiectul piesei va fi, așadar, răzbunarea sângeroasă clocită de odraslele Clitemnestrei, și nu truda mereu reînnoită a lucrătorului pământului. Îi putea interesa pe auditori? Și cum? La fel cum *Dalas*-ul seducea prin intrigi de *soap-opera* texană terna realitate

---

¹ Euripide, *Hecuba, Electra, Ifigenia în Taurida, Hipolit*, Editura Minerva, București, 1976, trad. Alexandru Miran, p. 79.

socialistă a anilor '80? Prietena filosoafei, Albertine Thévenon, spune că ceilalți se bucurau de bucuria ei. Mai știm din corespondența dintre Simone Weil și inginerul Vincent Bernard, directorul turnătoriei de la Rosière, că ea redactase pentru buletinul fabricii articole de vulgarizare a tragediei eline, pe care o considera mai apropiată înțelegerii populare decât literatura clasică franceză.

„În ziua când o să te văd muncind în atelier, alături de mine, o să mi se pară, Puișor, că-mi încep viața de la început (...) O să fiu tare amărât în ziua aia blestemată...” – e o replică din *Maidanul cu dragoste* de George Mihail Zamfirescu, carte apărută în 1933, anul în care Weil ia decizia de a-și întrerupe profesoratul și de a experimenta condiția proletară. Muncitorul din prima parte a secolului al XX-lea nu dorește uzina, ea îi este impusă ca un destin, căruia speră ca măcar progenitura să i se sustragă. Cultura era o cale, dacă nu spre ascensiune, cel puțin de scăpare. Pentru Simone Weil, munca fizică era un sacrificiu, iar frumusețea vieții era în altă parte, obturată de bancul de producție și ierarhia industrială. Nu altceva spune personajul romancierului bucureștean. Din fabrică se mai poate încă răzbate spre umanitate printr-un efort costisitor. Mai rar prin literatură greacă, mai des prin alcool.

În anii '70-'80, mii de liceeni și studenți din Franța, Italia, Marea Britanie și SUA părăsesc școlile pentru a „se stabili” în uzină ca „muncitori voluntari” în ideea de a suprima diferența dintre munca manuală și cea intelectuală și de a denunța cultura, care nu mai e vehicul pentru a răzbate dincolo de fatalitatea claselor, ci mijloc de perpetuare a opresiunii sociale. Militantismul din a doua jumătate de secol enunță cel mai adesea inconștient

prăbușirea unei civilizații. Multe dintre fabricile în care ei activau s-au închis, fără a avea nevoie de organizarea colectivă propovăduită de misionarii universității. E adevărat că reprimarea mișcărilor autogestionare a fost adesea brutală, dar și drumul parcurs de propagatorii săi e exemplar. Astfel, Claude Neuschwander preia direcțiunea întreprinderii de ceasuri LIP, cu proiectul de a impune un management inspirat de ideile lui mai '68. După falimentul uzinei, se integrează cu succes în sfera consultanților și a rezervei de directori generali pentru companiile în dificultate, iar politic adoptă socialismul neoliberal. Benny Lévy unul dintre liderii stângismului studentesc radical face saltul de la „Mao la Moise” și devine un subtil teoretician al iudaismul reacționar de inspirație levinasiană. Cu câteva decenii mai devreme, Simone Weil se stingea în exil, măcinată de boală, dar și de mâhnirea de a nu-și putea duce mai departe angajamentul de solidaritate față de compatrioții rămași sub ocupație germană.

Uniforma voluntariatului obligatoriu

Autotitulatura de „muncitor voluntar” din arsenalul ideologic progresist amintește de altceva în rândurile unui Günther Anders: de detașamentele de muncă voluntară, create de Republica de la Weimar și extinse de al Treilea Reich pentru a face față crizei economice din anii '30. Vă aduce aminte de o experiență locală? Agnita-Botorca sau Bumbesti-Livezeni sunt șantierul create pentru munca voluntară a studenților și pentru reeducare. Atmosfera de acolo, amintită în memorialistica lui Dumitru Popescu-Dumnezeu, seamănă cu „munca fără cap” descrisă de Anders. „Voiam să vedem țara”, spune fostul

nomenclaturist. Nu conta rezultatul muncii sau scopul acțiunii întreprinse de brigadieri. Doar o vacanță în condiții spartane. Azi, conform observațiilor andersiene, am devenit cu toții *freiwilligen Arbeiten* sau brigadieri, însă suferind mai puțin severitatea vieții ante- și postbelice. Nu e acesta visul oricărui creator de fundație artistică sau de ONG? Cenzorul comunist nu fusese pe șantierele mai sus-pomenite, ci undeva mai în Nord, unde „omul, muntele și cerul / se-ntâlnesc în defileu / de la Salva la Vișeu“. În cazul în care cunoașteți versurile doar din repertoriul ironic al trupei Cargo, e încă o dovadă a caracterului retrograd al rockului fie el timișorean sau de aiurea. Nu e singurul gen muzical de condamnat, căci i se alătură și alte creații... făcute în blugi, adăugăm din textul *Obsolescenței omului*, unde pantalonii – cei originali (de la Levi's), dar și făcăturile sârbești ale trupelor bănațene – sunt considerați ca obiect istorico-filosofic de primă importanță. Pentru că sunt „proasta calitate produsă artificial“, ei sugerează rebeliunea împotriva nădragilor călcați la dungă, dau seama de o aparentă abolire a claselor într-un efect „we are people“. De fapt, introduc dictatul unei uniforme colective pe care sunt obligați să o adopte până și putred de bogății urmași ai croitorului leton Jakob Youphes, inventatorul cioarecilor de western.

Un alt metafizician al *jeans*-ilor, Michel Clouscard, merge mai departe. Nu e doar o falsă răzvrătire și o supunere entuziastă, e vorba despre reinventarea unui corp, în care e privilegiat dosul și care încarnează ideologia liberală a neocapitalismului postbelic:

„Întreaga ideologie a liberalizării este purtată odată cu jeanși. Ideologie fără de care acești jeanși n-ar fi fost decât un instrument obișnuit al modei.

Ce înșelătorie mondenă! Corpul ca siluetă a dorinței, pură fantasmă falocratică, invenție hollywoodiană, produs de import american, corpul-imagine, corpul de serie – însă corpul sofisticat –, vulgarizarea acestei sofisticări vor fi proclamate corp eliberat! Uniforma epocii va fi simbolul emancipării!¹

Iluzia revoluției sexuale nu-i scapă nici lui Anders. Desigur, anularea tabuurilor e o mare revoluție, prăbușirea pudibonderiei, o transformare epocală – niciuna nu are de-a face cu Freud, ne amintește el, căci la părintele psihanalizei interdicțiile sunt baza civilizației. E vorba despre o preschimbare contrarevoluționară irezistibilă care anulează orice morală și politică:

„În orice caz, prin eliberarea sistematică și prin producția de excitare sexuală, capitalismul slăbește posibilitatea excitării politice și a conștiinței morale și politice. Așa cum, înainte, se recomandau eforturile fizice ca antisexualia, astăzi se recomandă sexualia ca antimorală și antipolitică“².

Constrângerile timpului liber

Cei doi filosofi se întâlnesc și pe un alt subiect: ontologia *flipper*-ului și *jukebox*-ului. Se întâlnesc pentru a continua apoi pe căi separate. Clouscard, ca etnolog, consideră cele două

¹ Michel Clouscard, *Le Capitalisme de la séduction, Critique de la social-démocratie libertaire*, Éditions sociales 1981, Réédition Delga 2006, p. 54.

² Günther Anders, *Obsolescența omului. Despre distrugerea vieții în epoca celei de-a treia revoluții industriale*, traducere, postfață și note: Lorin Ghiman, Editura Tact, 2016, p. 331.

obiecte ca mărci ale unui rit de trecere de la copilărie la adolescență: câștigarea statutului de consumator, pe care omul nu-l va mai părăsi niciodată. Anders se înarmează și el cu instrumentele antropologului. Își ia carnetul de notițe și se postează la intrarea sălilor de japoneze de *pachinko*. Mașinile de *pinball* sunt pentru el un obiect tehnic de egală importanță cu bomba atomică sau armele cu neutroni. Nu e un act inițiativ, ci o defulare pe partenerul cel mai fidel: mașina! Cea care ne-a furat munca. Clouscard rămâne la o hermeneutică a ascunderii ființei: a producătorului prin consumator. Anders dezvoltă o teologie a Apocalipsei: anunță neantul, dispariția producătorului odată cu omul, substituit de mașina care-l înrobește. Nu suntem păstori ai ființei cum voia maestrul său – Martin Heidegger –, ci „păstori ai obiectelor”. Mișcările mecanice repetate ce sapă mintea și distrug corpul, cele pe care le-a cunoscut Simone Weil și le-a caricaturizat Charlie Chaplin, sunt sau vor fi înlocuite în epoca automatizării de un „al doilea șomaj”, cel din timpul orelor de lucru în care omul doar privește mașina ore în șir, zi după zi, în așteptarea și fără speranța unei avarii. E, în primul rând, o concentrare negativă psihic de nesuștinut și o atrofiere musculară ucigașă în actuala noastră conformație fiziologică și în al doilea rând o izolare asemănătoare cu cea produsă de radio (sfera publică în casa ta) sau *jukebox* (sfera privată în spațiu public). Toate acestea produc în contrareacție, mai întâi, industria de fitness și nutriționism și apoi asocierile de ultrași a căror afiliere politică la ideologiile rasiste de substituție nici nu se feresc să-și ascundă asemănările cu sinteza național-socialistă dintre sport și politică. Furia niponului în fața jocurilor mecanice sau încrâncenarea autohtonă în fața păcănelor nu are nimic de-a face cu

substitutul unui partener de dialog sau cu dorința de câștig, ci e răzbunarea absurdă contra unei mașinării absurde în care ne recunoaștem existența. Nu e alt mecanism psihologic, spune gânditorul german, nici în spatele masacrului de la My Lai. Cei 500 de săteni vietnamezi secerați de infanteriștii americani – unii violați și mutilați ante- sau post-mortem – spun puține despre cruzimea războiului. Aviația SUA a făcut asta vreme de un deceniu. Crima ne spune o altă poveste: frustrarea soldaților în fața neînțelegerii inegalității. De ce le e permis elicopterelor și avioanelor, iar nouă nu?

Dacă l-am pomenit pe Michel Clouscard, e pentru a introduce o nuanțare rectificatoare la vizionarismul lui Günther Anders. Desigur, munca fizică nu a dispărut nici azi și cu atât mai puțin în anii '60-'70 în care meditează gânditorul apatrid. Ea era realitatea dominată în țările socialiste angajate în industrializare, este și azi în lumea manufacturilor chineze, a minelor africane, a șantierelor bulelor noastre imobiliare. Dar e tot mai mult împinsă la periferie, marginalizată, slăbită. Ea nu mai are demnitatea opoziției. Și nu mai propune politici autogestionare. Singurul vis pe care-l mai produce este migrarea. Invers, imperialismul nu mai impune jugul național, ci nomadismul. Noua sa geografie este un deșert marcat de ruine și controlat de o poliție de drone.

Dacă timpul de lucru e un șomaj apăsător, care mai e timpul producției? În general e timpul liber, *loisir*-ul controlat comercial al consumatorului, hobby-urile impuse de virtuțile neglijenței și distrugerii. Consumul ca sarcină și plăcere. Suntem angajați fără contract și îndeplinim cu înflăcărare stahanovistă planurile de serviciu. Vestea proastă e că și munca începe să semene a *loisir* impus, grație noilor tehnici manageriale.

Ω

Să încheiem cu un citat celebru: „Atențiune! Lăsați aparatele de radio deschise! Urmează un comunicat important pentru țară“. În urmă cu decenii, filmele de propagandă comunistă au făcut celebru acest anunț și tot nu am realizat încă partea sa cea mai importantă: nu era vorba nici despre preluarea puterii de către rege, nici despre întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, nici despre începutul dominației sovietice. Se anunța dominația mașinii reprezentate de placa înregistrată a unei rețele de aparate de difuzare în masă. De acum înainte munca și viața nu mai sunt legate decât de moralismul desuet al unor propagandiști neinspirati.

ALEXEI GRIGORIEVICI STAHANOV – LIBER-ÎNTREPRINZĂTOR

Prin '90 libertatea avea un aer reavăn și arțagos, chiar dacă nu avea o definiție clară. Era mai întâi libertate a expresiei și chiar și azi, după abandonul oricăror opreliști ridicate de adevăr sau rușinare, taraba românească de ziare încă-l mai impresionează pe turistul apusean prin varietatea titlurilor propuse. Pentru a păstra buna impresie, ne rămâne nădejdea că el nu cunoaște graiurile locale. Zarva anilor 2000 e conformistă și părtinitoare și nicio fițuică n-ar reproduce azi pe prima pagină, precum clujeanul *Adevăr* (bineînțeles) în *libertate* din iunie 1990, năvala venerabilului Teohar Mihadaș peste un nefericit preopinent:

„Nemernicule și beșină împutînd primprejururile-ți, vrei să astup urechile față de glasul rațiunii și să ascult îndemnul umbrei străbunului meu Caracuș Pasărea-neagră, haiducul, și să-ți vărs cele șaptezeci de ocale de bol fecal peste coclauri?“ – cel puțin arta, fie ea și cea a imprecăției, nu era moartă!

Apoi și încă azi, libertatea a însemnat înlesnirea trecerii frontierelor, devenită încet-încet migrare a forței de muncă spre însoritele terenuri agricole spaniole sau șantiere de construcții italiene, în speranța dobândirii unei mici averi în comparație cu mai vechii concitadini rămași acasă. În paralel, intelectuali luați pe nepregătite sau noi tribuni mediatici cointeresați au ridicat în slăvi spiritul antreprenorial, omul eliberat de chingile totalitare și gata să se afirme în concurență pe piața liberă. Curat stahanovism revizitat pentru nevoile noului veac. Când un ministru a indicat ortacilor rămași pe drumuri după lichidarea industriei miniere că soluția lor e să se lanseze în afaceri, nimeni n-a clipit măcar și nici insul în cauză nu era conștient de cinismul său:

„S'ils n'ont pas de pain, qu'ils mangent de la brioche!“ – celebrarea libertății se transformase pe nesimțite în entuziasm pentru scăpătate și ruină, consfințire a mizeriei!

Straniu destin al cuvintelor! În mărturisirile sale, romanciera Oana Orlea povestește că un rol de seamă în condamnarea ei în pușcăriile comuniste l-a avut influența cinematografului sovietic. Impresionată de patosul filmelor rusești, ea visa să fie o Zoia Kosmodemianskaia româncă și, ajunsă în fața anchetatorilor Securității, tânăra adolescentă reproduce o replică a eroinei

sovietice în fața ofițerilor Gestapo-ului: „Știi tot, dar nu veți scoate nimic de la mine!“ Își întindea propria ei capcană care, în câteva ceasuri, urma să-i schimbe destinul cu un amestec de tragic și ridicol mai apropiat de scrierile cehe ale lui Kundera decât de cinematograful lui Marc Semionovici Donskoi.

„Il lavoro ti fa male / e ti manda all'ospedale“ – afirma zglobiu *jingle*-ul pe care-l puteau auzi locuitorii Bolognei către sfârșitul anilor '70 la deschiderea programelor Radio Alice. Radioul liber, profitând de lacunele unei legislații a informației croite pe tiparele monopolului de stat, dădea drept la microfon cetățeanului simplu dispus să-și lase mărunțișul într-un telefon public, dar și diverselor voci sindicale, artistice sau intelectuale ce încercau reformularea unor poziții de stânga mai mlădioase decât cele ale popularului Partid Comunist Italian. Precum profetul care nu știe prea bine ce vestește sau vechiul rapsod care nu cuprinde întreaga tradiție pe care o transmite, tinerii autonomiști italieni vorbeau aceeași limbă cu purtătorii de cuvânt ai capitalului: vechiul regim al muncii – construit în lentoarea ridicării marilor întreprinderi industriale sau a hidrobarajelor grandioase, ieșit din greve sângeroase sau acorduri politice ce descriu istoria secolului al XIX-lea și bună parte din cea a secolului XX – nu mai corespundea cerințelor noii ere a acumulării. Dacă nonconformismul hippie găsea condițiile de muncă din fabrici prea asemănătoare cu detenția, iar disciplina sindicală prea apropiată de constrângerile cazone, capitalul le va îndeplini cererile: flexibilizarea procesului muncii și a pieței muncii, diversificarea produselor și modelelor de consum. Într-un fel, suntem copiii anilor '70, ce au marcat sfârșitul unei creșteri economice de aproape

trei decenii. Mania istoricilor de a stabili cronologii exacte a reținut anul 1973 ca început al unei noi epoci, datorită primului șoc petrolier sau a renunțării la etalonul aur. Schimburile valutare se eliberau la rândul lor. Sunt anii în care orice orizont revoluționar se obturează, iar ideologiile se tocesc. România sparge solidaritatea blocului estic și semnează primele acorduri cu FMI. Energiile susținerii lumii bipolare dau semne de epuizare. Sunt rădăcinile unui fenomen care în '90 va fi botezat „globalizare“. Cu un entuziasm ceva mai sobru decât a generației *flower power*, se va cânta acum sfârșitul istoriei și împlinirea umanității dincolo de frontierele retrograde ale națiunilor moderne într-un Stat mondial, întemeiat, din lipsă de ceva mai bun, pe un cosmopolitism kantian de prăvălie și pe comerțul liber și pacificator. Din nou, imnurile libertății mergeau mână în mână cu geneza capitalului multinațional și transnațional al întreprinderilor care-și mută producția acolo unde le iese mai ieftin. Dezindustrializarea vechilor centre se face în paralel cu odele aduse producțiilor „ușoare“ de software și tehnologii informatice sau, după caz și loc, cu preaslăvirea imaginii unei țări pur turistice, lipsite de poluare, în care vizitatorii și localnici ar rămâne înmărmuriți în contemplarea piscurilor carpatine sau a pelicanului danubian.

Suntem atârnați de visurile noastre ca de spinarea unui tigru și nu ne putem desprinde de timpul nostru. Din dorința de a afirma o ruptură cu trecutul comunist, intelectualitatea română a inventat un limbaj înrudit cu cel al generației '27, sărbătorind victoria noului regim de acumulare a capitalului în termenii unei izbânzi a spiritului asupra materialismului, a civilizației apusene asupra barbariei răsăritene. Puțin Eliade edulcorat și sezonat cu